

І. В. ДУДЯК*

НОВІ НАУКОВО-ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Герої землі Полтавської : довідник. Вип. 1 : Герої Радянського Союзу / упоряд.: О. А. Білоусько, А. К. Гребіник, Т. П. Пустовіт ; Центр дослідження історії Полтавщини Полтав. обл. держ. адміністрації. – Полтава : ТОВ “АСМІ”, 2010. – 112 с. : іл., карти ; Герої землі Полтавської : довідник. Вип. 2 : Герої Соціалістичної Праці / упоряд.: О. А. Білоусько, Т. П. Пустовіт ;

Держархів Полтав. обл., Центр дослідження історії Полтавщини Полтав. обл. держ. адміністрації. – Полтава : ТОВ “АСМІ”, 2011. – 116 с. : іл., карти.

У 2010 році Державний архів Полтавської області у співпраці з Центром дослідження історії Полтавщини започаткував серію науково-довідкових видань під назвою “Герої землі Полтавської”. Безпосереднім поштовхом до створення такої серії стала колективна робота науковців над місцевим дванадцятитомним енциклопедичним проектом “Полтавіка”, мета якого – створення універсального довідника найістотніших й різнопланових знань про Полтавщину.

У 2010 році, до 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, групою полтавських істориків та архівістів (керівник О. А. Білоусько) було підготовлено до друку і випущено у світ перший випуск серії під назвою “Герої Радянського Союзу”, а в 2011 році вийшов друком другий випуск – “Герої Соціалістичної Праці”.

У зазначених виданнях упорядники прагнули передовсім представити загалові біографії земляків, які були (і залишаються) гордістю наддніпрянського краю, водночас подати у різних зрозумілих читачеві форматах усю наявну на сьогодні інформацію. Причому, завдання ускладнювалося тим, що збиралися біобібліографічні відомості про героїв як уродженців сучасної і історичної Полтавщини, так і пов’язаних

* Дудяк Ірина Вікторівна – заступник начальника відділу інформації та використання документів Державного архіву Полтавської області.

із Полтавським краєм життям і діяльністю.

Привертає увагу структура підготовлених видань. Вона складається із вступу, основного розділу та кількох додатків. У основному розділі вміщено біографічні статті про героїв (усі статті розташовані в алфавітному порядку за прізвищами), у додатках подано алфавітний покажчик прізвищ із вказівкою на зв'язок особи з Полтавщиною, подано карти з позначенням населених пунктів, які є батьківщиною героїв та представлено альбом відповідних ілюстративних матеріалів. Належним чином підготовлений науковий

апарат – після кожної енциклопедичної статті-довідки подано реєстр використаних джерел, у тому числі архівних документів.

Якщо біографії Героїв Радянського Союзу є більш відомими для загалу, відомості про них можна виявити у академічних, краєзнавчих виданнях, численній місцевій періодиці, у мережі інтернет, то відомості про Героїв Соціалістичної Праці, виявлені авторами-упорядниками, у значній мірі є ексклюзивними. Тож на основі передовсім виявлених архівних джерел у науковий обіг введено чимало маловідомих фактів про славетних земляків, фотодокументи.

Досить цікавою є систематизована інформація, що вміщена, приміром, у другому випуску серії.

У період Великої Вітчизняної війни в СРСР на слуху були Герої Радянського Союзу, які ціною свого життя під час кровопролитних боїв здобували собі вічну славу і найвищі нагороди; на Полтавщині їх налічується 300 осіб. Хоча у цей же період поряд із героями фронту відзначилося багато героїв тилу – в списках нагороджених званням Героя Соціалістичної Праці знаходимо цілу групу полтавців (О. М. Бах, М. Л. Духов, М. Ф. Грицаєнко (05.11.1943), Ф. П. Головатий, Т. Д. Лисенко), які працювали на Перемогу.

Оскільки Полтавська область завжди вважалася аграрно-промисловою, то й питома вага передовиків сільського виробництва в цілому по Україні була значною. Приміром, серед 49 передовиків сільського господарства, яким у березні 1947 р. було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці, 11 – з України: Н. Д. Кошик і М. О. Озерний

з Дніпропетровщини, П. М. Ангеліна і Г. П. Васильєв – із Сталінської області, М. Н. Целера – з Кам'янець-Подільської, Г. Д. Кошова і М. Г. Лисенко – з Київської, М. І. Гета, П. Г. Гудзенко і М. Л. Гайдар (Фастова) – з Полтавської, Г. А. Пармузіна – з Сумської. Всього ж за роки четвертої п'ятирічки (1946–1950 рр.) 69 новаторів промислового виробництва та сільського господарства, вчених, діячів культури уроженців Полтавщини удостоїлися звання Героя Соціалістичної Праці. Причому, серед нагороджених було чимало молоді, особливо дівчат.

У повоєнний період, під час відбудови та відродження народного господарства, хрущовської відлиги та застою, горбачовської перебудови тисячі громадян, у тому числі з Полтавщини, були визнані гідними цього високого звання: героями ставали колгоспники та новатори виробництва, будівельники та шахтарі, науковці та діячі культури, військовики та письменники.

Завдяки героїчній праці сільських трударів, організаторів колгоспного виробництва чимало господарств Полтавщини стали відомими далеко за межами краю. Кілька десятків полтавців своєї відданою працею також славили свій край під час освоєння цілинних та перелогових земель, на шахтах Донбасу, на Далекому Сході, працюючи в провідних наукових установах країни, на педагогічній ниві тощо.

Серед 300 представлених у довіднику імен полтавців Героїв Радянського Союзу та 215 імен полтавців Героїв Соціалістичної Праці є свої рекордсмени: двічі удостоєні звання Героя Радянського Союзу – С. А. Ковпак, Г. Т. Береговий; тричі удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці – М. Л. Духов, двічі удостоєні звання Героя Соціалістичної Праці – М. М. Боголюбов, О. В. Коваленко, І. І. Кухар, В. М. Ремесло, В. М. Челомей; звання Героя Соціалістичної Праці та Героя Радянського Союзу удостоєний І. М. Третяк; звання Героя Соціалістичної Праці та Героя України – С. С. Антонець, Ю. О. Митропольський та О. Т. Гончар.

Варто відзначити, що написанню довідника передувала копітка дослідницька робота, упорядниками використано значний масив джерел Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву Полтавської області, Полтавської обласної наукової бібліотеки ім. І. П. Котляревського, Полтавського краєзнавчого музею, Полтавської державної аграрної академії, Аграрного коледжу управління і права Полтавської державної аграрної академії та ін. І все ж, попри кількарічну проведену науково-дослідницьку роботу, упорядникам вдалося охопити далеко не все, і вони чудово це усвідомлюють. Поза полем зору залишилися джерела про трудові звитяги земляків, які здобували найвищі нагороди далеко від рідного краю, в інших областях УРСР та інших республіках. Чимало питань, зокрема,

щодо уточнення дат і місць народження героїв потребують ще додаткового дослідження.

Вихід у світ науково-довідкових видань серії “Герої землі Полтавської” – помітне явище у науково-культурному житті Полтавщини. Приміром, другий випуск “Герої Соціалістичної Праці” вже відзначено у 2011 році під час підведення підсумків обласного конкурсу кращих видань року (друге місце у номінації “краще історико-краєзнавче видання”). На нашу думку, ці науково-довідкові видання виходять далеко за рамки регіональних. Вже нині вони користуються попитом у читача і знаходять виховне та практичне застосування у навчальних закладах області, відтак – сприяють подальшому ґрунтовному дослідженню не лише історії Полтавського краю, а й України.

Варто також відзначити, що упорядники працюють над продовженням серії “Герої землі Полтавської” і до 75-річчя створення Полтавської області планують випустити у світ третій випуск під назвою “Герої України”.